

VRTOVI SVETLOSTI

Amin Maluf

S francuskog prevela
Spasa Ratković

■ Laguna ■

Naslov originala

Amin Maalouf

LES JARDINS DE LUMIÈRE

Copyright © 1991, éditions J.-C. Lattès

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Kamen koji odbaciše zidari,
taj postade glava od ugla*

Psalmi

PROLOG

Za razliku od Nila, kojim se možemo spustiti nošeni strujama, ili ploviti uzvodno s vetrom u jedrima, Tigar je jednosmerna reka. U Mesopotamiji vetrovi, poput voda, teku s planine ka moru, nikad ka unutrašnjosti zemlje, tako da na barke u odlasku moraju da tovare magarce i mazge, koji će ih u povratku tegliti do pristaništa, trupova klimavih i posramljenih na suvim putevima.

Na krajnjem severu, gde mu je izvor, neukrotivi Tigar strmoglavljuje se među stenama i samo se pokoji jermenski lađar usuđuje da ga uzjaše, ne odvajajući pogled od ključanja podmukle vode. Čudna je to arterija, na kojoj se prolaznici ne sreću, ne pretiču, ne razmenjuju ni želje ni savete. Odatle taj opijajući utisak da putujemo sami, bez demona zaštitnika, bez ikakve druge pratnje do urmi na obalama.

A onda, stigavši do grada Ktesifona, metropole zemlje Vavilona i prebivališta parćanskih kraljeva, Tigar se smiruje, ljudi mogu da mu se približe bez bojazni, sada je samo gorostasna tečna ruka preko koje se, s obale na obalu, plovi u okruglim kufišima ravnog dna, u kojima se gomilaju ljudi i roba, pa se utapaju sve do ivica i ponekad zavrte poput čigre a da pri tom ne potonu, te prostačke korpe od pletene trske koje potopsku reku lišavaju sve gordosti. Ona je sad tako dobroćudna da se može videti kako se po njoj brčkaju jezivi zagrljeni parovi: životinjske kože odrubljenih glava, ispražnjene, ponovo zašivene, a zatim naduvane, za koje se grčevito, prsa u prsa, drže plivači, kao u plesu na život i smrt.

* * *

Priča o Maniju počinje u osvit hrišćanske ere, manje od dva veka posle Hristove smrti. Na obalama Tigra i dalje se zadržava gomila bogova. Neki su se pojavili iz potopa i prvih spisa, drugi su došli sa osvajačima ili trgovcima. U Ktesifonu je malo vernika koji molitve upućuju isključivo jednom idolu, nego tumaraju od hrama do hrama, sledeći ritam svečanosti. Hrle da prinesu žrtvu Mitri, da bi zaslužili deo njegove gozbe; u vreme popodnevnog odmora traže malo hlada u Ištarinim vrtovima; a onda, u smiraj dana, obigravaju oko svetilišta Nanaj, iščekujući dolazak karavana; tu, kraj Velike Boginje, putnici nalaze prenoćište. Sveštenici ih dočekuju, daruju ih mirisnom vodom, a zatim ih pozivaju da se poklone pred kipom svoje dobročiniteljke. Oni koji dolaze izdaleka mogu Nanaj da nadenu ime nekog porodičnog božanstva; Grci je ponekad zovu Afrodita, Persijanci Anahita, Egipćani Isis, Rimljani Venera, Arapi Alat, i svakom je majka hraniteljka, a njene velikodušne grudi mirišu na toplu crvenu zemlju koju navodnjava večna reka.

Nedaleko odatle, na bregu koji se uzdiže nad Seleukijskim mostom, nalazi se Nabuov hram. Bog znanja i pisane reči, on bdi nad okultnim naukama i porezom na promet. Njegovo znamenje je bodež, sveštenici su mu lekari i astrolozi, a vernici mu pred noge polažu tablice, knjige ili pergamente, koje prima radije nego bilo kakav drugi dar. U slavim danima Vavilona, ime tog boga dodavano je ispred imena vladarâ, koji su se tako zvali Nabunasar, Nabupolar, Nabukodonosor. Danas samo učeni opsedaju Nabuov hram, narod više voli da mu se klanja iz daljine; dok prolaze ispred njegovog portika na putu do drugih božanstava, ljudi požuruju korak, a ka svetilištu se usuđuju da upute tek nesigurne poglede. Jer Nabu, bog pisara, takođe je i pisar bogova, koji je jedini zadužen da u knjigu večnosti upisuje

prošle i buduće događaje. Neki starci, hodajući uz zutomrki zid hrama, užurbano pokrivaju lice. Možda je Nabu zaboravio da su još na ovome svetu, pa zašto da ga na to podsećaju?

Učeni se podsmevaju strahovima svetine. Oni kojima je znanje draže od moći ili bogatstva, draže čak i od sreće, hvale se da Nabua poštuju više nego ijednog drugog boga. Sredom, koja je dan posvećen njihovom idolu, sakupljaju se u dvorištu hrama. Prepisivači, trgovci i kraljevski zvaničnici oformljuju male, živahne i rečite krugove koji se šetaju tamo-amo, svaki prema svojoj navici. Jedni kreću središnjom alejom i zaobilaze svetilište, da bi stigli do ovalnog ribnjaka u kome plivaju svete ribe. Drugi više vole bočni, senovitiji drvored koji vodi do ograđenog prostora gde se čuvaju žrtvene životinje. Gazele, jaganjci, pauni i jarići obično su pušteni u baštu; zatvoreni ostaju samo nekoliko bikova i dva vuka zatočenika; ali dan uoči ceremonija, robovi koji pripadaju hramu sakupljaju životinje da bi oslobodili aleje i sprečili bespravni lov.

Među onima koji se tuda šetaju svake srede lako možemo prepoznati Patiga. Njegove noge odevene su u čakšire od zelene svile, plisirane po persijskoj modi, njegove mršave ruke klate se pod plaštom od brokata, a na vrhu tog krhkog obrisa umotane u tkanine živih boja, glava za koju bi se reklo da je ukradena sa neke statue džina: bujna smeđa brada, kovrdžava kao grozd, kosa gusta i kudrava, podignuta na čelu trakom od serža, sa izvezenim znakom njegove kaste, kaste ratnika. To je međutim samo uspomena iz prošlosti, jer se Patig više ne bavi ni ratom ni lovom. U njegovim očima ugasila se sva nasilnost, a usne mu neprestano trza drhtaj, kao da se dugo zadržavano pitanje sprema da pokulja.

Iako ima jedva osamnaest godina, taj sin visokog parćanskog plemstva bio bi predmet beskrajnog poštovanja da u pogledu nema neke dečje prostodušnosti koja ga lišava sve veličine. Kako ne

dočekati prezrivo osmesima onog koji bi banuo pred nepoznatog čoveka i predstavio se na ovaj način: „Ja sam tragač za istinom!“

Upravo se ovim rečima Patig te srede obratio osobi odevenoj u belo koja se držala na odstojanju, nagnuta nad ovalnim ribnjakom, držeći u ruci dugački, čvornovati štap, sa poprečnom drškom koju je tapšala zaštitničkim pokretima.

„Tragač za istinom“, ponovio je čovek bez vidne poruge. „Kako to ne biti u ovom veku, pored toliko pobožnosti i toliko nevere!“

Mladi Parćanin osetio je da je na prijateljskoj teritoriji.

„Ime mi je Patig. Poreklom sam iz Ekbatane.“

„A ja sam Sitaj, iz Palmire.“

„Odeća ti nije kao u ljudi iz tvog grada.“

„A tvoje reči nisu kao u ljudi tvoje kaste.“

Čovek je ovu repliku propratio razdraženim gestom. Patig, ništa ne primetivši, nastavi:

„Palmira! Je li istina da se u njemu gradi svetište bez kipa, posvećeno nepoznatom bogu?“

Njegov sagovornik poduže ćutao pre nego što je odgovorio, s naglašenom mrzovoljom:

„Tako se priča.“

„Znači, ti nikad nisi posetio to mesto! Bez sumnje si odavno napustio svoj grad.“

Ali Palmirac se samo iskašljao. Crte lica su mu ogrubele, gleda u daljinu, kao da pokušava da nazre nekog zakasnelog prijatelja, i Patig više ne navaljuje. Šapne mu nešto u znak pozdrava i pridružuje se najbližem krugu, nastavljajući da krajničkom oka nadzire čoveka.

Onaj koji se predstavio kao Sitaj stoji i dalje je na istom mestu, sâm, igrajući se štapom. Kada mu ponude pehar vina, uzme ga, udahne miris, pravi se da ga prinosi usnama, ali Patig primećuje da, čim se sluga okrene, on piće do poslednje kapi prolije kraj jednog drveta; kada mu prinesu ražnjić od prženih skakavaca, ponaša se na isti način: prvo ga odbije, a onda, na insistiranje, uzme jedan i brzo ga ispusti iza sebe, pa ga udarcem

pete zabije u zemlju, da bi se zatim nagnuo nad ribnjakom da ispere prste.

Obuzet tim prizorom, Patig više ne sluša svoje sagovornike, koji se, iznervirani, udaljuju od njega. Pažnju mu privlači jedino glas mladog sveštenika koji je došao da objavi da će ceremonija početi i koji poziva vernike da požure ka velikom stepeništu koje vodi u hram. Neki u ruci još drže pehar ili riton, ćaskaju u hodu, ali uskoro ubrzavaju korak, niko ne bi hteo da propusti prve trenutke proslave.

Posebno ne danas. Proširila se naime glasina da se prethodnog dana Nabu meškoltio na svom postolju, što je očigledan znak njegove želje da se pokrene. Priča se čak i da su se na njegovim slepoočnicama, čelu i bradi pojavile graške znoja, i Veliki sveštenik mu je na kolenima obećao da će upriličiti procesiju ove srede, u smiraj dana. Prema drevnoj tradiciji, Nabu sâm predvodi svoju povorku; sveštenici ga samo nose na rukama, vrlo visoko iznad glava, a bog im, neprimetnim pokretima, pokazuje u kom pravcu da idu. Ponekad sa njima započinje ples, a ponekad hodaju pravolinijskom putanjom do mesta na kome zahteva da ga ostave. Svaki njegov i najmanji pokret je proročanstvo, koje magi obrijanih glava s ponosom tumače; jer njihov idol govori o žetvi, o ratovima, epidemijama, upućujući ponekad ovoj ili onoj osobi predznake radosti ili smrti.

Dok vernici u grupama ulaze u svetište, i dok se već razležu pesme sveštenika na službi, Sitaj, koji je napolju ostao sâm, krupnim koracima hoda po porti, od velikog stepeništa do istodne kapije.

Sunce je sad samo kresta od užarene cigle visoko iznad Tigra, nosači baklji prave polukrug oko oltara, sveštenici kade Nabuov kip, a pojci recituju obredne pesme, u pratnji monotonog talambasa:

Nabu, sine Mardukov, čekamo tvoje reči!

Dođosmo sa svih strana tebe da posmatramo!

*Kad pitanje imamo, ti nam odgovaraš!
Kad skrovište tražimo, ti nas štitiš!
Ti si onaj koji zna, ti si onaj koji govori!
Ko je više od tebe zaslužio da ga sledimo?
Ko je više od tebe zaslužio naše darove?
Nabu, sine Mardukov, planeto sjajna,
Veliko je tvoje mesto među bogovima.*

Nabu se osmehuje drhtavom svetlucanju baklji, očima kao da nežno prati priticanje vernika. Stoji na počasnom mestu, brada mu se izdužila sve do sredine grudi, koje steže pripijena bluza; njegova tunika od žiličastog drveta širi se, oblikujući postolje. Prilazi šest sveštenika, premeštaju kip, stavljaju ga na drvena nosila koja podižu na ramena, a onda visoko iznad glava. Nosačima se čini veoma lak, uzdignute ruke jedva da ga dodiruju, reklo bi se da lebdi iznad gomile koja se gura vrišteći u ekstazi. Nosači se okreću u mestu, a onda obrazuju širi krug, da bi se zatim uputili ka izlazu. Vernici se razmiču.

Sada je povorka napolju, u maloj porti. Bog izvodi kraći ples oko bunara sa svetom vodom, pa poleće ka stepeništu. U tom trenutku spotiče se prvi sveštenik i trudi se da uspostavi ravnotežu, dok se i sledeći ne zavrti i ne sruši na zemlju. Ispušten, kip kao da odskače ka monumentalnom stepeništu kojim se spušta poskakujući, praćen pogledima okamenjene gomile.

Koliko god bio ratnik i Parćanin, Patig ne može da zadrži suze. Nije ga skrhalo samo kobno proročanstvo. Za njega je reč o drugoj stvari, povređen je njegov verski zanos. Želeo je da veruje u Nabua, osećao je potrebu da ga posmatra, nedelju za nedeljom, masivnog na svom prestolu, bezgrešnog, bez godina, kako se osmehuje propasti carstava, savlađujući sve nesreće. A sad odjednom taj pad!

Onda mu se, međutim, javlja jedna ideja, koja ga sprečava da se prepusti jadikovanju. Spustivši koleno na zemlju na mestu drame, bez muke primećuje, zariven između dve mermerne plo-

če, vrh nekog štapa. Iskopava ga. Razgleda. Nema sumnje, gornji kraj mu je odlomljen. „Prokleti Palmirac!“, šapuće Patig i ponovo vidi Sitaja kako se šeta portom, zastajkujući i zabadajući štap u zemlju, da bi ga zatim iskrivio i iščupao naglim pokretom, kao što bi se radilo s korovom. Patig se podiže i pogledom traži čoveka u beloj odeći. Uzalud. „Prokleti Palmirac!“, gundča i dalje, u iskušenju da zaurla „Držite ubicu!“, „Držite bogoubicu!“, da razjarenu gomilu pošalje u poteru za bogohulnikom.

Ali evo sveštenika gde se vraćaju, noseći s nepotrebnom pažnjom polomljene parčice kipa, komad ruke i dalje spojen s ramenom, čuperak brade zakačen za ušnu resicu. Patigov bes pretvorio se u rezigniranu tugu. Skoro da je ljut na Nabua što im je pružio jedan takav prizor. I on se udaljava, spreman da sve do zore tumara stazama hrama. Koraci mu nagonski pronalaze put do ovalnog ribnjaka. Očima i dalje zamagljenim gleda ka mestu na kome je stajao prokleti čovek.

A on je tu, Sitaj. Na istoj ploči. I dalje jednako beo, od glave do pete. Ruka mu tapše dršku neobično skraćenog štapa. Patig staje pred njega, hvata ga za tuniku, drmusa.

„Teško tebi, Palmirče! Zašto si to učinio?“

Čovek ne pokazuje ni znak iznenađenja ili zabrinutosti, ne pokušava da se oslobodi. Glas mu je miran i siguran.

„Ako je Nabu zaista predvodio korak svojih sveštenika, onda ih je on i sapleo. Ili mu možda, uprkos sveznanju, nije bilo poznato da sam na tom mestu polomio štap?“

„Zašto si kivan na boga Nabua? Da te nije nečim kaznio? Da nije odbio da spase tvog bolesnog sina?“

„Da budem kivan na tu izdeljanu gredu? Ne može ona da donese ni bolest ni izlecenje. Šta Nabu da učini za tebe ili mene ako ništa ne može ni za samog sebe?“

„Evo, sad bogohuliš. Zar ne poštuješ božanstvo?“

„Bog kojem se klanjam ne pada, ne lomi se, nije ga strah od mog štapa ili ironije. Samo on zaslužuje takav zanos kao što je tvoj.“

„Kako mu je ime?“

„On daje ime bićima i stvarima.“

„Jesi li zbog njega polomio kip?“

„Ne, nego radi tebe, čoveče iz Ekbatane. Ti koji tražiš istinu, zar je još očekuješ iz Nabuovih usta?“

Patig ga pušta i ide da sedne na ivicu ribnjaka, odsutnog izraza lica. Već savladan. Sitaj kreće ka njemu i dlan ruke ravno polaže na njegovu glavu. To je gest posedovanja, koji prate sledeće reči:

„Istina je zahtevna gospodarica, Patig, ona ne toleriše nikakvo neverstvo, svu odanost njoj duguješ, svi trenuci tvog života njoj pripadaju. Ti zaista tražiš istinu?“

„Nju i ništa drugo!“

„Želiš li je toliko da bi zbog nje sve napustio?“

„Sve.“

„A ako bi te neko sutra pitao da zbog nje polomiš jednog idola, da li bi to učinio?“

Patig poskoči, predomisli se.

„Zašto bih krivio Nabua? U ovom hramu primili su me kao brata, sa mnom su delili svoje vino i svoje parče mesa. A ponekad su mi, pored ribnjaka, i žene širile ruke.“

„Od današnjeg dana nećeš više piti vino, nećeš više jesti meso, nećeš se približavati nijednoj ženi!“

„Nijednoj ženi? Ostavio sam suprugu u svom selu, u Mardini!“

Patig ga preklinje, misli su mu pometene. Ali Sitaj mu ne dozvoljava nimalo predaha:

„Moraćeš da je ostaviš.“

„Treba da se porodi za nekoliko nedelja. Jedva čekam da vidim svoje prvo dete! Kakav bih otac bio kad bih ga ostavio?“

„Ako zaista tražiš istinu, Patig, nećeš je naći u zagrljaju žene, niti u kmečanju novorođenčeta. Rekao sam ti, isitna je zahtevna; želiš li je i dalje, ili si već odustao?“

* * *

Kada se Marijam, trčeći mu u susret do puta na uzvišici, baca oko njegovog vrata, zadihana, i kad je on hladno odgurne obezbravama rukama, ona misli da, iz pristojnosti, njen muž ne želi da stranac koji ga prati bude svedok njihovih izliva nežnosti.

Pa ipak je malo uvređena. Ali pazi da to ne pokaže i traži da se za dvojicu muškaraca iznesu korita s vodom i peškiri, kako bi mogli da se operu od prašine s drumova. Sama nestaje iza jedne zavese. Kada se ponovo pojavi, posle sat vremena, na terasu iznosi pravu gozbu. Dok ulazi noseći prvo posluž enje, dva pehara najboljeg vina sa tla Mardine, za njom ide sluga, ruku otežalih od ogromnog bakarnog poslužavnika na kome su naređani tanjiri i zemljane činije. Potpuno posvećen slušanju čoveka u belom, koji mu se obraća polušapatom, Patig ih nije ni čuo kad su se približili.

Marijam daje slugi znak da ne pravi ni najmanju buku dok iznosi hranu na niski stočić. Ako se dva tanjira sudare, na licu joj se ocrta grimasa; ali je već sledećeg trenutka smiruje prizor svih đakonija koje Patig toliko voli: tvrdo kuvanih žumanaca krunisanih kapljicom meda i tanko narezanog fazana s pireom od urmi. Tako ona, kad njen čovek ode u Ktesifon, provodi dane trudeći se da mu pripremi najukusnija jela; tako će on uvek jedva čekati da se vrati, a ako je s prijateljima, umesto da se zaboravi u nekoj gostionici, ponosno će ih dovesti kući, siguran da će biti usluženi bolje nego za kraljevskom trpezom.

Pošto je bacila i poslednji pogled da se uveri da je sve na svom mestu, Marijam seda na jastuk na drugom kraju prostori je. Kad joj je muž sâm, ona ponekad večera sa njim, ali nikad kad ima goste. Ali se i ne udaljuje, kako bi u svakom trenutku mogla biti sigurna da zvanicama ništa ne nedostaje.

Prolazi nekoliko dugih minuta. Zaneti svojim brbljanjem, Patig i Sitaj još nisu pružili ruku ka trpezi. Jesu li uopšte primetili gozbu koja im se nudi, jesu li osetili miris hrane koji ispunjava terasu? Marijam tuguje u tišini. Čak i ako su na putu zastali da se okrepe, trebalo bi da, iz čiste učtivosti, uzmu bar jednu ćuftu,

bar jednu maslinu, jedan mali gutljaj iz pehara koje je spustila tačno ispred njih.

Ali gost sada ispod tunike izvlači nekakav šal, prostire ga preko kolenâ, iz njega vadi smeđkasti hleb, koji lomi i čije parče prinosi ustima. Marijam zastaje dah. Dakle, ova osoba zanemaruje sve što je ona spremila, da bi žvakala parče najprostijeg hleba! Ali ni to nije sve. On sad još malo odmotava šal, vadi iz njega dva kržljava krastavčića i umače ih u bokal s vodom, da bi ih zatim pružio svom domaćinu. Patig, vidno zbunjen, drži krastavac u ruci, dok Palmirac mirno grize svoj.

Ne mogavši više da izdrži, Marijam prilazi čudnom liku.

„Da li u ovom obroku ima nečega što ne prija našem gostu?“

Čovek ništa ne odgovara. Pogled mu se gubi. I Patig inter-
veniše:

„Naš gost ne može da jede ovu hranu.“

Marijam zapanjeno posmatra trpezu.

„O kojoj hrani govoriš? Ovde ima toliko različitih jela. Jedna su pržena na ulju, druga na masti, neka su pečena ili kuvana, ima mesa, svežeg povrća, ima čak i krastavaca. Zar naš gost ništa od toga ne sme da dodirne?“

„Nemoj da navaljuješ, Marijam, idi sad, smetaš našem gostu.“

„A ti, Patig, zar ti nisi gladan nakon puta?“

Jednim zamahom ruke njen muž pravi isti gest udaljavanja kao i kad je stigao. A onda dodaje:

„Odnesi sve to, Marijam, ni on ni ja nismo gladni, ne želimo nikakvu hranu. Zar ne možeš da nas ostaviš nasamo?“

Nije sačekala da napusti prostoriju da bi briznula u plač. Trči ka svojoj sobi pridržavajući stomak, kao da će joj se skotrljati pred noge. Stara Utakim, sluškinja, njena jedina prijateljica, koja je požurila da joj se pridruži, nalazi je kako sedi na podu, preneražena, i kako jadikuje, toplog daha.

„Istina je, dakle, šta se priča o muškarcima: dovoljna je i jedna zla čin, i jedan jedini susret, jedan eliksir da bi njihova ljubav došla, da bi njihova ljubav otišla!“

Utakim je prisustvovala Marijaminom dolasku na svet. Kad joj je majka umrla na porođaju, ona ju je dojila, a dan pred udaju ona ju je oblačila i šminkala. Ko bi sad umeo da je uteši bolje od nje?

„Ti ga bar poznaješ, tvog muškarca; čim ga zaokupi neka ideja, zaboravlja da jede, počinje da bleđi, da mršavi, reklo bi se da je zaljubljen. Zar ne znaš da je takav? Danas ima tog posetioca, hrani se njegovim rečima, sutra će ga već zaboraviti, ponovo će postati vatreni ljubavnik, nestrpljivi otac. Takav je oduvek bio, takvog si ga zavolela.“

„Ali oči, Utakim, nisi mu videla oči! Obično mi je dovoljno da ih i na trenutak susretnem, pa da zaboravim na bol i brigu. Da su mi njegove oči govorile, zanemarila bih reči sa njegovih usana i pokrete njegovih ruku. Ali večeras mi njegove oči ništa nisu rekle.“

Utakim je nehajno prekoreva:

„Zar ne znaš da muškarac nikad nije nežan u prisustvu stranca? Uskoro će posetilac otići na spavanje, a naš gospodar će doći da ti se pridruži. Hajde, daj da ti raspletom pletenice!“

Marijam se predaje rukama koje nikad nisu prestale da je ljuljuškaju. Noć već pada i njen muškarac će doći. Nikad još nije napustio njenu postelju. Legla je, s glavom na jednom jastuku, bosih nogu na drugom, uzdignutijem. Utakim je krajičkom zadnjice sela na kovčeg na uzglavlju, u rukama drži prste svoje gospodarice, lagano ih miluje i ponekad prinosi usnama. Pogledom punim ljubavi celiva ružičasto lice koje uokviruje kosa purpurnog odsjaja. Htela bi da joj kaže: „Dobro te poznajem, Marijam. Imaš glatke ruke kraljevskih kćeri i nežno srce onih koje je otac previše voleo. Kao dete, bila si okružena igračkama; kad si postala devojka, prekrili su te nakitom i dali ti muškarca po tvom izboru. Onda si došla da živiš u ovoj zemlji izobilja, muž

te je poveo za ruku. Kao i prvog dana, zajedno hodate voćnjaci-
ma koji vam pripadaju, svako godišnje doba daruje hiljade voćki
za berbu. A u stomaku već nosiš dete. Sirota devojčice, već toliko
dugo živiš srećna da ti je dovoljno da u očima svog muškarca
naslutiš i najmanju odsutnost, i najprolazniju udaljenost, pa da
izgubiš oslonac i da se oko tebe pomrači čitav svet.“

Utakim palčevima iscertava vlažne obrve one koja će za nju
uvek biti mala devojčica. A Marijam, koja je tonula u san, ponovo
otvara oči i preklinje sluškinju, pa ova ide da vidi šta ima novo.

„Razgovaraju, ne prestaju s razgovorom. Ili bolje reći, poseti-
lac priča, a naš gospodar ne želi da ga prekine.“

Da joj je glava bila bistrija, Marijam bi u Utakiminom gla-
su prepoznala drhtaj laži. Ona je zaista čula razgovor, ali dva
muškarca više nisu na terasi, a Patig je naložio da se u gostinskoj
sobi prostre asura, da bi tu proveo noć.

Sada se Utakim brine da će i sama izgubiti san, ali se pravi
da spava; to je stari trik dadilje, koji je na malu Marijam imao
čudesno dejstvo i koji je i dalje efikasan. Istina je, koliko god
njena gospodarica bila supruga i buduća majka, ipak joj je samo
četnaest godina. Disanje joj uskoro postaje sporije, pravilnije,
iako pokoji štucaj s vremena na vreme podseti da se devojčica
uspavala neutešena.

Lampa na zidu sagoreva i poslednje kapi ulja, kad se Marijam
u skoku podiže.

„Moj sin! Uzeli su mi sina!“

Urla i besno se hvata za čaršave. Utakim je čvrsto drži za
ramena.

„Imala si košmar, Marijam! Niko ti nije uzeo dete, ono je tu,
u tvom stomaku, dobro zaštićeno, i još ne znamo da li je sin ili
ćerka.“

Marijam se ne smiruje.

„U snu mi se javio anđeo, leteo je i zujao kao ogromni vilin
konjic, a onda se spustio pred mene. U trenutku kad sam htela
da pobegnem, rekao mi je da se ne plašim, a osim toga, izgledao
je tako nežno da sam ga pustila da mi priđe. Kad on odjednom,
munjevito, pruži ruke s noktima kao kandže, ščepa dete iz moje
utrobe i s njim se vinu u nebo, tako visoko da uskoro nisam
mogla ni da ih nazrem.“

Utakim više ne nalazi utešne reči. Ona zna da san nikad nije
bez razloga i samoj sebi obećava da će seoske starce pitati šta
to predskazuje.

Kroz prozorčić sa gvozdanim šipkama ulazi prva svetlost
dana. Marijam jeca. Njen muškarac nije došao. Sluškinja ustaje
i besnim korakom ulazi u gostinsku sobu. Sitaj, već budan, moli
se na kolenima; Patig spava. Ona ga drmusa, praveći se da je
izbežumljena:

„Mojoj gospodarici je loše! Potreban si joj!“

Lica i dalje podbulog od sna, Patig trči do supruge koja se,
kad ga ugleda, prepušta jecajima.

„Sanjala sam užasan san, i zvala sam te, a ti nisi došao.“

„Ništa nisam čuo.“

„Zašto si tako dalek, Patig? Zašto me izbegavaš?“

Iako je, u spontanosti buđenja, požurio do uzglavlja svoje
žene, sad kad se ponovo sabrao, Patigu se vratila sva jučerašnja
hladnoća. Očigledno mu je neprijatno u Marijaminom sobi, i eto,
odjednom izbegava da sedne na krevet, svoj sopstveni bračni
krevet, odjednom ne može pogled da odvoji od vrata, kao da
se plaši da ne naiđe njegov nadzornik. A na prekore svoje žene
postaje grub.

„Kad primamo gosta“, „izjavljuje, „moramo da ostanemo uz
njega, zar to nisi znala?“

„Ko je taj čovek? Plaši me.“

„Manje bi te plašio kad bi bila sposobna da primiš njegove
mudre reči.“

„O kakvim rečima pričaš? Taj čovek mi se nijednom nije obratio!“

„To što on govori nijedna žena ne može da razume.“

„Šta to tako važno govori?“

„Priča mi o svom bogu, jedinom bogu, obećao je da će me njemu odvesti. Ali moram to da zaslužim, da se iskupim za godine idolopoklonstva. Neću više da jedem hranu bezbožnika, neću više da pijem vino, nikad više neću leći pored nijedne žene. Ni pored tebe, ni pored bilo koje druge.“

„Ja nisam ni hrana ni piće! Ja sam majka tvog deteta. Zar nisi govorio da sam ti saputnica, prijateljica? Treba li takođe da napustiš sve ljude, da bi živeo kao pustinjač?“

„Živeću u zajednici vernika u kojoj su samo muškarci. Nijednoj ženi nije dozvoljen pristup.“

„Čak ni tvojoj supruzi?“

„Čak ni tebi, Marijam. To je zahtevan bog.“

„Pa kakav je to bog kad je ljubomoran na jednu ženu?“

„Taj bog je moj bog i ako hoćeš da bogohuliš, odmah ću izaći odavde i nikad me više nećeš videti!“

„Oprosti mi, Patig.“

Njene tople detinje suze teku u tišini, duša joj je bez očekivanja, stidljivo spušta čelo na muškarčevu ruku, nežno, bez pritiska, čineći se tako laka, kao pramen sopstvene kose. Da li će ikad više sa svojim mužem doživeti te trenutke mira u kojima je toplota svežina, u kojima je vlažnost miris, u kojima je buđenje zaborav? I dalje nespretnom, ali već razneženom rukom Patig joj dodiruje kosu; u tišini i polutami, on pronalazi gestove ljubavi koji su mu prirodni; iz njegovih očiju otkotrlja se pokoja suza.

Kroz vrata koja su ostala otvorena prodire međutim Sitajev glas; on je završio s molitvom i traži svog domaćina.

„Patig!“, zove ga, „moramo da idemo, pred nama je dug put.“

Zar ne bi trebalo da supružnik proklinje nametljivca? Ne, on naglo odgurne Marijam. I već trči, ne osvrćući se.

PRVI DEO

POD PALMAMA REDA BELE ODEĆE

*Među svim tim ljudima
koračao sam mudro i lukavo...*
Mani

I

Dete koje je Marijam čekala bio je Mani.

Priča se da je rođen godine 527. prema vavilonskim astronomima, osmog dana meseca nisana – u hrišćanskoj eri to je 14. april 216, nedelja. Ktesifonom je vladao Artaban, poslednji parćanski suveren, a Rimom je harao Karakala.

Otac mu je već bio otišao. Ne naročito daleko kad se gleda dužina puta, ali ka jednom čudnom i zatvorenom svetu. Nizvodno od Mardine, na dva dana hoda duž velikog kanala koji su stari iskopali istočno od Tigra, nalazio se šumarak palmi nad kojim je Sitaj vladao kao gospodar i vođa. Bilo ih je šezdesetak koji su tu živeli, ljudi svih godišta, svakakvog porekla, ljudi tako ekstremnih rituala da bi ih istorija sigurno zanemarila da se jednog dana njihov put nije ukrstio s Manijevim. Po ugledu na druge zajednice koje su se u to doba pojavile na obali Tigra, a takođe i Oronta, Eufrata ili Jordana, sebe su smatrali istovremeno i hrišćanima i Jevrejima, ali jedinim pravim hrišćanima i jedinim pravim Jevrejima. Takođe su predskazivali skorašnji smak sveta; nije bilo sumnje da je jedan svet bio na samrti...

Na jeziku svoje zemlje zvali su se „Hale Hevare“, što su aramejske reči koje znače „Bela odeća“.

Ti ljudi su izabrali blizinu vode, od koje su očekivali čistotu i spas, prizivali Jovana Krstitelja i Adama, Isusa Nazarećanina i Tomu, kojeg su smatrali njegovim blizancem, a najviše od svih jednog sasvim nepoznatog proroka po imenu Elhazaj, koji im je dao svetu knjigu i podario im učenje: „Ljudi, pazite se vatre, ona je samo razočaranje i prevara. Vidite je u blizini kad je u stvari

daleko, vidite je u daljini kad je u stvari blizu, vatra je magija i alhemija, ona je krv i mučenje. Ne okupljajte se oko oltara nad kojima se izdiže žrtveni plamen, udaljavajte se od onih koji kolju životinje verujući da tako ugađaju Stvoritelju, razdvojte se od onih koji ubijaju i prinose žrtve. Bežite od vatre kad god je ugledate, radije sledite put vode, sve što ona dodirne zadobija prvobitnu čistotu, iz vode se rađa sav život. Ako nekog od vas ujede krvoločna zver, neka pohrli ka najbližem vodenom toku, i neka u njega zaroni prizivajući s poverenjem ime Svevišnjeg; ako je neko od vas bolestan, neka se sedam puta potopi u reku, groznica će se rastvoriti u svežini vode.“

Dan nakon svog dolaska u šumarak palmi, Patig je u povorci odveden do mesta za krštenje. Pratila ga je čitava zajednica. Bilo je tu nekoliko malobrojne dece, nekoliko sedih glava, ali većina je očigledno imala između dvadeset i trideset godina. Svako se približio pridošlici da bi ga osmotrio i za njega odrecitovao deo molitve.

Na Sitajev znak, Patig je, potpuno obučen, zagazio u vodu kanala, ulazeći u nju sve do čela, a onda je, ispravljajući se, napustio svu svoju odeću, ruho iz vremena bezbožništva kojeg se s odvratnošću oslobodio, i čekao da ga odnese neka krotka struja. Dok se pesma orila, mladić, koji se našao mršav i nag među svim tim ispitivačkim pogledima, pokušavao je da se pokrije svojim uzdrhtalim rukama. Jer iako je proletnje sunce već bilo toplo, voda Tigra i dalje je čuvala sveže sećanje na snegove Taurusa.

Ali bilo je to tek prvo iskušenje. Trebalo je još jednom zaroniti u kanal, a onda pustiti da vam obriju bradu i kosu, da bi vam zatim i poslednji put potopili glavu ispod površine vode, dok su odjekivale reči: „Umro je stari čovek, rođen je novi, tri puta kršten u vodi pročišćenja. I dokle god živiš, nosi u sećanju ovo: naša je zajednica kao drvo masline. Neznalica bere njegov plod,

grize ga; kad oseti gorak ukus, baca ga daleko od sebe. Ali taj isti plod, odgojen i sazreo, otkriće posvećeniku izvrstan ukus i još će mu dati ulje i svetlost. Takva je naša vera. Ako s prvim gorkim zalogajem izgubiš hrabrost, nikad nećeš dočekati Spasenje.“

Patig je pokajnički slušao, bez žaljenja je rukom prešao preko do kože ošišane kose i ostatka brade, obećao je sebi da će okrenuti leđa svom prošlom životu i da će se, bez i drhtaja sumnje, povinovati pravilima zajednice. Znao je međutim da je tu, među palmama, vreme samo pregršt prinuda. Prvo molitva, pesma i ritualni činovi, svakodnevna krštavanja, tajna ili svečana, ritualna polivanja i kupanja, jer je i najmanja stvarna ili pretpostavljena prljavština bila razlog za novo pročišćavanje; a onda proučavanje svetih spisa, Jevanđelja po Tomi, Jevanđelja po Filipu ili Petrove Apokalipse, koje je Sitaj po sto puta čitao i komentarisao i koje su neumorno prepisivala ona „braća“ koja su se isticala najlepšom kaligrafijom; uz te obaveze, koje su laskale Patigovom žaru i njegovoj nezajažljivoj radoznalosti, sledile su i druge, koje mu nikako nisu bile po volji.

Pripadnici reda Bele odeće hvalili su se, naime, da imaju najbolje obrađivanu i najplodniju zemlju u celoj okolini, ona ih je neštedimice darovala neophodnom hranom, kao i obilnim viškom koji su prodavali u obližnjim mestima. Patig se užasavao te delatnosti: krenuti rano ujutru natovaren dinjama ili bundevama, prostrti robu na seoskom trgu, čekati na suncu ponekog mrzovoljnog mušteriju, progutati hiljadu pogrda... Kako je taj sin parćanskog plemstva mogao tako nešto da podnese? Jednog dana se poverio Sitaju, ali je njegov odgovor bio bespogovorano: „Znam da voliš molitvu i učenje, u njima nalaziš zadovoljstvo. Rad u polju i prodaja voća u selu jedine su aktivnosti koje sebi namećeš radi zadovoljstva Svevišnjeg, a ti bi da se i njih oslobodiš?“ Odgovor je dobro shvaćen. Godinu za godinom, Patig će se iscrpljivati obrađujući zemlju zajednice, dok su na dva dana puta odatle, na obali te iste reke, njegovi sopstveni seljaci obrađivali zemlju koja mu je pripadala, ali čijih se plodova odrekao.